

ІНТОНАЦІЙНІ ЗАСОБИ ЕМОТИВНОСТІ МІСЬКИХ ПЕЙЗАЖНИХ ОПИСІВ АНГЛОМОВНОЇ ПРОЗИ

Гуменюк І.Л., Коцаревська Д.Ю.

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ingum1976@gmail.com

kotsarevska.2017@gmail.com

The paper highlights prosodic realisation of emotional function of urban landscape descriptions in English prose. The authors believe that a certain combination of prosodic means in the descriptions under study is able to influence listener's emotions and feelings, which correlate with emotional-and-pragmatic potential of descriptive fragments on the perceptual and acoustic levels. The paper concludes that most of urban landscape passages are realised with the high level of emotional-and-pragmatic potential regardless of their dynamic degree. Among the prosodic features, which enhance emotional function of urban landscape descriptions are variations of tempo and loudness, complex rhythm, wide/widened tonic range. The emotional and syntactic centres in English prose pictures of urban life are realised with high/mid rising and falling tones, sliding or broken scales.

Key words: *auditory analysis, acoustic analysis, emotional-and-pragmatic potential, the Kalyta-Taranenko criterion, urban landscape descriptions.*

Поліфункціональність є невід'ємною рисою художнього тексту в цілому та його композиційних компонентів, до яких відносять міські пейзажні описи. Описи природи цього типу виконують різноманітні функції, серед яких важливе місце займає емотивна функція. Вплив на емоції читача/слухача здійснюється під час взаємодії засобів різних мовних рівнів. Зазвичай, він/вона сприймає мальовничі картини природи завдяки майстерному використанню автором одиниць лексичного й граматичного мовних рівнів. Проте озвучені міські описи природи також здатні викликати відповідні емоції у читача/слухача та доповнювати зображення оточуючого середовища художнього твору. На противагу лексичному наповненню, граматичній будові пейзажних описів та використаним у них експресивним засобам, роль просодичного оформлення описів пейзажів міста у забезпеченні емоційного впливу на слухача потребує детального розгляду. Отже, метою цієї праці є встановлення комплексу інтонаційних засобів, які сприяють емоційному впливу на слухача/читача, шляхом здійснення аудитивного та акустичного аналізу.

Задля коректного формування корпусу експериментального матеріалу було обґрунтовано робочу класифікацію пейзажних описів (Гуменюк, 2009, с. 165–169). Беручи за основу сформульований А. А. Калитою (2007, с. 8) принцип збереження емоційно-прагматичного потенціалу й виділені три рівні інтенсивності мовленнєвої актуалізації опису, ми встановили, що міські пейзажні замальовки мають високий, середній і низький рівні емоційно-

прагматичного потенціалу. Корпус експериментального матеріалу складався з фрагментів, дібраних з британських фоноресурсів, озвучених професійними дикторами, та записів, озвучених дикторами-носіями мови. Фрагменти експериментальних описів для запису на диск надавалися дикторам в однаковій послідовності.

Відповідно до розроблених програми та методики експериментально-фонетичного дослідження просодичного оформлення англомовних пейзажних описів (Гуменюк, 2011, с. 161-165) було здійснено аудитивний та інструментальний аналіз дібраних описових фрагментів. Перцептивний аналіз текстів міських пейзажних описів аудиторами-фонетистами полягав у встановленні у межах описових уривків певних просодичних параметрів, визначенні рівня емоційного-прагматично потенціалу та інтонаційних засобів його реалізації.

Акустичний аналіз полягав у вимірюванні та реєстрації акустичних параметрів, які було використано для обрахунку рівня емоційно-прагматичного потенціалу висловлень у межах пейзажних описів за формулою кількісного *K*-критерію Калити-Тараненко (Калита, 2007).

Розгляд аудиторами-фонетистами статичних міських описів природи засвідчив, що на просодичному рівні їхня статичність забезпечується сповільненим темпом, помірною гучністю, переважанням низьких спадних і висхідних термінальних тонів, чітким простим ритмом, довгими паузами. Під час перцептивного аналізу емоційно-прагматичний потенціал рівень даних описів міста здебільшого визначався як низький або середній.

Статично-динамічним описам міського пейзажу притаманне зростання динаміки за рахунок скорочення тривалості пауз, перепадів темпу й гучності та відносної плавності ритму, оформленням інтоногруп низькими, середньо підвищеними й високими алотонами спадних і висхідних ядерних тонів. Зважаючи на дуальну природу цього різновиду описів міста їхні статичні й динамічні частини дещо відрізняються за своїм просодичним оформленням. Так, статичний початок опису характеризується сповільненим темпом, модифікаціями гучності від помірної до зниженої, переважанням лексики, що позначає спокійний незмінний стан оточуючого середовища. Динамічна частина може актуалізуватися зі зростанням темпу до прискореного і підвищенням гучності на ядерних складоносіях та складах, виділених спеціальним підйомом. Крім того, можливе подовження тривалості пауз між цими частинами, що сигналізує про закінчення статичної частини опису й початок динамічної. Динаміка завершення опису міста також передається на

лексичному рівні завдяки наявності дієслів на позначення різновидів руху. Рівень емоційного-прагматично потенціалу цього різновиду описів варіює від низького до середнього й високого.

У динамічних міських пейзажних описах зареєстровано різкі зміни темпу й гучності, у процесі передачі емоційної напруги зафіксовано більшу варіативність інтонації порівняно з вищеописаними видами картин природи. Як показав аудитивний аналіз, динамічні уривки вирізняються високим і середнім рівнем емоційного-прагматично потенціалу, які характеризуються відповідним інтонаційним оформленням. У таких пейзажних описах прискорений і швидкий темп у комбінації з підвищенням гучності на окремих ділянках картини природи виокремлюють інформативно важливі інтоногрупи, які оформлюються високими алотонами простих тонів або складними термінальними тонами. Виділення емоційних центрів спеціальним підйомом і тембральне оформлення аналізованих картин міста також надають їм динамічності.

Узагальнюючи описані вище особливості інтонації міських пейзажних описів, зазначимо, що серед їхніх просодичних характеристик, які здатні впливати на рівень емоційного-прагматично потенціалу і таким чином забезпечувати емотивну функцію опису природи, виявлено: модифікації гучності і темпу, вимовляння окремих слів зі спеціальним підйомом задля виокремлення інформаційних і емоційних центрів, реалізація інтоногруп з високими або середньо-підвищеними спадними або висхідними ядерними тонами.

Метою акустичного аналізу була інструментальна перевірка даних, отриманих під час вивчення міських описів аудиторіями-фонетистами. У ході аналізу було встановлено, що емоційно-прагматичний потенціал варіює в міських англомовних описах природи з домінуванням високої зони, доля якої зростає у такій послідовності: статично-динамічні → статичні → динамічні (87,5%, 95,45%, 97,34% відповідно) (Гуменюк, 2011, с. 21–24). Така тенденція пояснюється провідною роллю інтонаційного оформлення, а також односпрямованою взаємодією одиниць різних мовних рівнів.

Міські описи природи з високим рівнем емоційно-прагматичного потенціалу, зазвичай, реалізуються з високою або підвищеною гучністю, швидким або прискореним темпом. Емоційні й комунікативні центри таких фрагментів оформлені високими або середньо-підвищеними спадними й висхідними термінальними тонами, складним/змішаним ритмом, поступово спадною ступінчастою шкалою з порушеною поступовістю й широким або розширеним тональним діапазоном. Емоційні центри інтоногруп, які водночас

є й піками емоційності всього опису, іноді інтенсифікуються внутрішньосинтагменною паузою, ковзною шкалою, високим або підвищеним тональним рівнем на цій ділянці.

Крім того, в ході акустичного аналізу було виявлено значно меншу кількість описів, актуалізованих із низьким рівнем емоційного-прагматично потенціалу, який варіює у бік зменшення показників залежно від статично-динамічної домінанти (статичні – 4,55%, статично-динамічні – 12,5%, динамічні – 2,66%) (там само). Поясненням цьому, на наш погляд, може бути збільшення ролі одиниць лексичного й граматичного рівнів в оформленні міських пейзажів. Серед типових просодичних ознак міських описових уривків з низьким рівнем емоційного-прагматично потенціалу відзначено помірні показники темпу й гучності, низькі алотони спадних і висхідних термінальних тонів, середній або звужений тональний діапазон.

У ході аудитивного аналізу аудитори-фонетисти виокремлювали міські пейзажні описи із середнім рівнем емоційно-прагматично потенціалу, що не знайшло підтвердження під час здійснення акустичного аналізу.

Результати співставлення даних отриманих у ході аудитивного й акустичного аналізів міських пейзажних описів свідчать про те, що поєднання одиниць усіх мовних рівнів здатне впливати на слухача/читача й викликати позитивні або негативні емоції. Особливого значення під час усної актуалізації описів міста набуває функціонування певних просодичних засобів, а саме: модифікацій темпу та гучності зі зростанням від помірної зони до швидкої/високої; складний ритм, реалізація емоційних і смислових центрів інтоногруп ковзною або поступово спадною ступінчастою шкалою з порушеною поступовістю, високими/середньо підвищеними алотонами висхідних/спадних термінальних тонів, з широким або розширеним тональним діапазоном. Як показав аналіз, варіювання рівня емоційно-прагматичного потенціалу в англomовних міських пейзажних описах не залежить від їхньої видової належності, оскільки всім досліджуваним видам притаманний переважно високий рівень емотивності з тенденцією до зростання її показників відповідно до ступеня динамічності досліджуваних уривків.

Література

Гуменюк, І. Л. (2014). Варіювання рівня емоційно-прагматичного потенціалу в англomовних прозових описах природи. *Science and Education a New Dimension. Philology II* (4). Issue 24. 21–24.

Гуменюк, І. Л. (2011). Експериментально-фонетичне дослідження англомовних прозових описів природи. *Вісник Черкаського університету. Серія «Філологічні науки»*. Вип. 213. 161–165.

Гуменюк, І. Л. (2009). Систематизація ознак описів природи сучасної англомовної прози. *Наукові записки. Серія «Філологічні науки (мовознавство)»*. Вип. 81 (2). 165–169.

Калита, А. А. (2007). *Актуалізація емоційно-прагматичного потенціалу висловлення: монографія*. Тернопіль: Вид-во «Підручники і посібники».